

Pierwsze stwierdzenie pliszki syberyjskiej *Motacilla tschutschensis* w Polsce

Tymon Świtłała¹, Wojciech Stelmach², Tadeusz Stawarczyk³

¹ tymonswitala@gmail.com

² stelmach.w@gazeta.pl

³ Muzeum Przyrodnicze UWr, Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław; tadeusz.stawarczyk@uwr.edu.pl

W dniu 27.09.2022 podczas obserwacji ptaków w Helu, na tzw. „wrakach”, Tymon Świtłała i Wojciech Stelmach zaobserwowali żerujące stadko pliszek siwych *Motacilla alba*. Naszą uwagę zwróciła jedna z nich, nie pasująca ubarwieniem do pozostałych (fot. 1). Pierwszym skojarzeniem była młoda pliszka górska *M. cinerea*, jednakże dość szybko porzuciliśmy ten trop, bowiem nie pasowały nam szczegóły ubarwienia charakterystyczne dla tegoż gatunku – szara żuchwa zamiast różowej, szare podogonie zamiast żółtego oraz białe paski pokrywowe na skrzydłach. Kolejna wątpliwość pojawiła się, gdy ptaki poderywały się do lotu, a nasza pliszka wydała głos, którego nigdy wcześniej nie słyszeliśmy w terenie. W końcu nasz typ padł na pliszkę syberyjską *M. tschutschensis*. W międzyczasie udało nam się zaobserwować, że tylny pazur jest znacznie dłuższy niż u pozostałych pliszek, co wskazywało na poprawność naszego wstępnego oznaczenia. Po konsultacji

Fot.1. Pliszka syberyjska *Motacilla tschutschensis*, Hel, 27.09.2022 (fot. W. Stelmach) – *Eastern Yellow Wagtail, Hel, September 2022*



z Miłoszem Cousensem i za jego radą podjęliśmy próby nagrania głosu ptaka co nie było łatwe, bowiem szum fal i wiatru utrudniał zadanie. W końcu nagrano głos pliszki trzymając telefon pod bluzą, co ograniczało docierające do mikrofonu szumy. Mając taki materiał identyfikacyjny i wstępne potwierdzenie oznaczenia od Miłosza, rozpowszechniliśmy tę informację. Chwilę później przybyli inni obserwatorzy, którzy dysponowali lepszym sprzętem i większym doświadczeniem, dzięki czemu udało się zebrać jeszcze lepszy materiał dokumentacyjny. Obserwacja została zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną jako pierwsze stwierdzenie pliszki syberyjskiej dla kraju (Komisja Faunistyczna 2023).

Pliszka syberyjska do niedawna była traktowana jako podgatunek pliszki żółtej *M. flava*, której taksonomia jest skomplikowana i do niedawna wydzielano w obrębie tego taksonu 13–16 podgatunków (Alström et al. 2003, Hellquist 2021). Różnią się one przede wszystkim ubarwieniem głowy u samców w szatach godowych, podczas gdy samice i ptaki młodociane są często trudne do przypisania do konkretnego taksonu. Sytuację dodatkowo komplikują strefy hybrydyzacji pomiędzy podgatunkami oraz duża zmienność osobnicza niektórych podgatunków (Alström et al. 2003, Hellquist 2021). O ile europejskie i zachodnioazjatyckie podgatunki pliszki żółtej nie różnią się znacząco między sobą genetycznie, to wschodnioazjatyckie są od nich wyraźnie odrębne i obecnie wydzielane w osobny gatunek – pliszkę syberyjską (Badyaev et al. 2020, Gill et al. 2023). Takie traktowanie tego taksonu zapoczątkowały badania molekularne z początku XXI wieku, które wykazały istnienie dwóch grup podgatunków różniących się zarówno mitochondrialnym, jak i jądrowym DNA (Alström et al. 2003), jednak ich pokrewieństwo z innymi pliszkami nie zostało jednoznacznie ustalone. Badania Alströma i in. (2003) na podstawie badań mitochondrialnego DNA, a także nowsze badania genomów Harris i in. (2018), wskazywały, że pliszki syberyjskie wykazują bliższe pokrewieństwo z pliszką cytrynową *M. citreola* niż z pliszką żółtą, co jednak nie znalazło tak jednoznacznego potwierdzenia w badaniach jądrowego DNA (Drovetski et al. 2018).

W obrębie pliszki syberyjskiej wydziela się 3 lub 4 podgatunki, które można podzielić na dwa kłady: północno-wschodnioazjatycki z podgatunkami *tschutschensis* (płd. i wsch. Syberia, półn. Mongolia, półn.-wsch. Chiny, zach. Alaska) i *plexa* (półn. Syberia), oraz południowo-wschodnioazjatycki z podgatunkami *taivana* (płd.-wsch. Syberia, Sachalin, półn. Japonia) i *macronyx* (płd.-wsch. Syberia, wsch. Mongolia, półn. Chiny). Spośród nich problematyczny jest status podgatunku *plexa* o najbardziej zachodnim zasięgu występowania, sięgającym do płw. Jamał i przylegającym do arealu „pliszki tundrowej” *M. f. thunbergii*. Alström i in. (2003) synonimizują *plexa* z *thunbergii* ze względu na ich duże podobieństwo, podczas gdy inni wskazują na odrębność genetyczną i różnice w wokalizacji między *plexa* i *thunbergii*, co uzasadnia wydzielenie taksonu *plexa* (Pavlova et al. 2003). Ponadto wykazano, że forma *plexa* zasiedla mokradła, podczas gdy współwystępujący z nią podgatunek *beema* pliszki żółtej preferuje tereny trawiaste, wspierając separację obu taksonów (van Oosten & Emtsev 2013).

Dorośle samce pliszki syberyjskiej, zwłaszcza z podgatunku nominatywnego, są bardzo podobne do „pliszki tundrowej”, lecz ptaki w szacie godowej praktycznie nie są notowane w Europie, gdzie zdecydowanie dominują osobniki w szacie młodocianej. Cechą wyróżniającą ptaki w tym wieku jest ich biało-szare ubarwienie, pozbawione barwy żółtej, czym przypominają młode pliszki cytrynowe. Spotykając w terenie takie jasne osobniki pliszek trzeba jednak brać pod uwagę, że wśród pliszek żółtych ok. 1% osobników (wyłączywszy podgatunek *feldegg*) jest pozbawionych barwy żółtej w upierzeniu (Aymi 1995). Zwykle takie nietypowe ptaki mają jednak brązowawy odcień wierzchu ciała

skontrastowany z szarym kuprem, choć wyjątkowo zdarzają się też pliszki żółte o jednolicie popielatym wierzchu (Aymi 1995, Alström et al. 2003, Hellquist 2021). W tej sytuacji najbardziej przydatnymi cechami wskazującymi na pliszkę syberyjską są: pokrywy uszne, które nie są obwiedzione białą obwódką, jak u pliszki cytrynowej, oraz długi pazur tylnego palca, który jest charakterystyczny dla ptaków wschodniego pochodzenia (Bot et al. 2014). To jednak nie jest wystarczające do potwierdzenia oznaczenia. Rozpoznawanie pliszki syberyjskiej na podstawie cech morfologicznych jest trudne i nie zawsze możliwe, gdyż istnieją osobniki o cechach pośrednich pomiędzy formami (Hellquist 2021). Warunkiem akceptacji przez Komisję Faunistyczną jest udokumentowanie obserwacji nagraniem głosu i jego analiza sonograficzna. Ostry i zgrzytliwy głos pliszki syberyjskiej jest najbardziej podobny do szorstkiego głosu pliszki cytrynowej (Bot et al. 2014, Hellquist 2021). Znane są jednak przypadki niezgodności wyglądu ptaka i jego głosu, bądź wydawanie głosów nietypowych, niepasujących do żadnego gatunku pliszek, co uniemożliwia jednoznaczny identyfikację (P.-A. Crochet in litt). Dla określenia przynależności podgatunkowej pliszek syberyjskich niezbędna jest analiza materiału genetycznego, która pozwala przynajmniej na rozróżnienie północnych i południowych podgatunków.

Pliszka syberyjska pojawia się w Europie bardzo rzadko, choć wydaje się, że liczba stwierdzeń w ostatnich latach nieco wzrasta. Najwcześniejsze europejskie stwierdzenia pliszki syberyjskiej pochodzą z Wielkiej Brytanii i zostały potwierdzone na podstawie badania materiału genetycznego okazów zdobytych w roku 1909 na Szetlandach i w roku 2010 w Devonie (Collinson et al. 2013). W kolejnych latach liczba stwierdzeń w Wielkiej Brytanii wyraźnie wzrastała osiągając do roku 2022 liczbę 26 (Bacon et al. 2023). Drugim chronologicznie stwierdzeniem europejskim była obserwacja w Holandii w roku 2008 (Gelling et al. 2019). W drugiej dekadzie XXI w. gatunek ten odnotowano już wielu krajach zachodniej i północnej Europy, ale dalej pozostaje on dużą rzadkością. I tak 4 stwierdzeń dokonano w Irlandii (Flynn & O'Donaill 2021), po 3 razy w Hiszpanii (Velasco et al. 2022) i Portugalii (Tipper et al. 2020), a raz we Francji (Touze & le CHN 2022). W Skandynawii odnotowano 6 stwierdzeń w Norwegii (Olsen et al. 2020, T. Olsen in litt.), 4 stwierdzenia w Szwecji (B. Malmhagen in litt.) oraz pojedyncze w Finlandii (Toivanen et al. 2022) i Estonii (Ots & Paal 2022). Istnieje szereg doniesień o obserwacjach tego gatunku z kolejnych krajów takich jak np. Niemcy, Islandia, czy Włochy (www.tarsiger.com), które oczekują na akceptację krajowych komisji rzadkości, więc liczba stwierdzeń europejskich może być większa. Pliszka syberyjska pojawia się w Europie głównie jesienią, a niektóre osobniki pozostają na zimę.

Summary: First record of the Eastern Yellow Wagtail *Motacilla tschutschensis* in Poland. On 27th September 2022, an immature Eastern Yellow Wagtail *Motacilla tschutschensis* was observed in Hel on the Hel Peninsula, Baltic coast. The taxonomy of this species and the criteria for its acceptance are discussed. The occurrence of the species in Europe is also presented. The observation was accepted by the Avifaunistic Commission.

Literatura

- Alström P., Mild K., Zetterström D. 2003. Pipits and wagtails of Europe, Asia and North America: identification and systematics. Christopher Helm, London.
- Aymi R. 1995. 'Grey-and-white' Yellow Wagtails in western Europe. Dutch Birding 17: 6–10.
- Bacon L., French P. and the Rarities Committee. 2023. Report on rare birds in Great Britain in 2022. Brit. Birds 116: 546–602.

- Badyaev A.V., Kessel B., Gibson D.D., del Hoyo J., Collar N. 2020. Eastern Yellow Wagtail (*Motacilla tschutschensis*), version 1.0. In: Birds of the World (S.M. Billerman, Editor). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.
- Bot S., Groenendijk D., van Oosten H.H. 2014. Eastern yellow wagtails in Europe: identification and vocalisations. Dutch Birding 36: 295–311.
- Collinson J.M., Smith A., Waite S., McGowan R.Y. 2013. British records of 'Eastern Yellow Wagtail'. Brit. Birds 106: 36–41.
- Drovetski S.V., Reeves A.B., Redkin Y.A., Fadeev I.V., Koblik E.A., Sotnikov V.N., Voelker G. 2018. Multilocus reassessment of a striking discord between mtDNA gene trees taxonomy across two congeneric species complexes. Mol. Phylogenet. Evol. 120: 43–52.
- Flynn C., O'Donnell A. 2021. Irish Rare Bird Report 2020. Irish Birds 44: 55–84.
- Gelling G., van der Spek V., Lidster J. & CDNA 2019. Rare birds in the Netherlands in 2018. Dutch Birding 41: 375–400.
- Gil-Velasco M. et al. Comité de Rarezas de la Sociedad Española de Ornitología. 2022. Observaciones de aves raras en España (2018-Julio 2020). Ardeola 62: 329–369.
- Gill F., Donsker D., Rasmussen P. (eds). 2023. IOC World Bird List (v13.2). doi: 10.14344/IOC.ML.13.2
- Harris R.B., Alstrom P., Odeen A., Leache A.D. 2018. Discordance between genomic divergence and phenotypic variation in a rapidly evolving avian genus (*Motacilla*). Mol. Phylogenet. Evol. 120: 183–195.
- Hellquist A. 2021. Identification and taxonomy of northern and eastern yellow wagtails – new pieces to the puzzle. Dutch Birding 43: 333–370.
- Komisja Faunistyczna 2023. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2022. Ornithol. Pol. 64: 129–154.
- van Oosten H.H., Emtsev A.A. 2013. Putative segregation of two Yellow Wagtail taxa by breeding habitat in Western Siberia: possible implications for *Motacilla flava* taxonomy. Ardea 101: 65–70.
- Ots M., Paal U. 2022. Linnuharuldused Eestis 2021. Eesti linnuharulduste komisjoni aruanne nr 19. Hirundo 35: 19–32.
- Pavlova A., Zink R.M., Drovetski S.V., Redkin Y., Rohwer S. 2003. Phylogeographic patterns in *Motacilla flava* and *Motacilla citreola*: species limits and population history. Auk 120: 744–758.
- Toivanen T., Huhtinen H., Kuitunen K., Lampila P., Lehikoinen P., Pirhonen J., Vastamäki J., Väisänen R. 2022. Rariteettikomitean hyväksymät vuoden 2022 harvinaisuushavainnot. Linnut-Vuosikirja 2022: 94–109.
- Tipper R., Alfrey P., Alves P., Cardoso H., Crochet P.-A., Leita A.H., Ramalho P., Robb M., Valkenburg T. 2020. Aves de ocorrência rara ou acidental em Portugal. Relatório do Comité Português de Raridades referentes aos anos de 2018 e 2019. Anuário Ornitológico 13: 3–101.
- Touze H. & le CHN 2022. Les oiseaux rares en France en 2019. Ornithos 24: 193–239.